

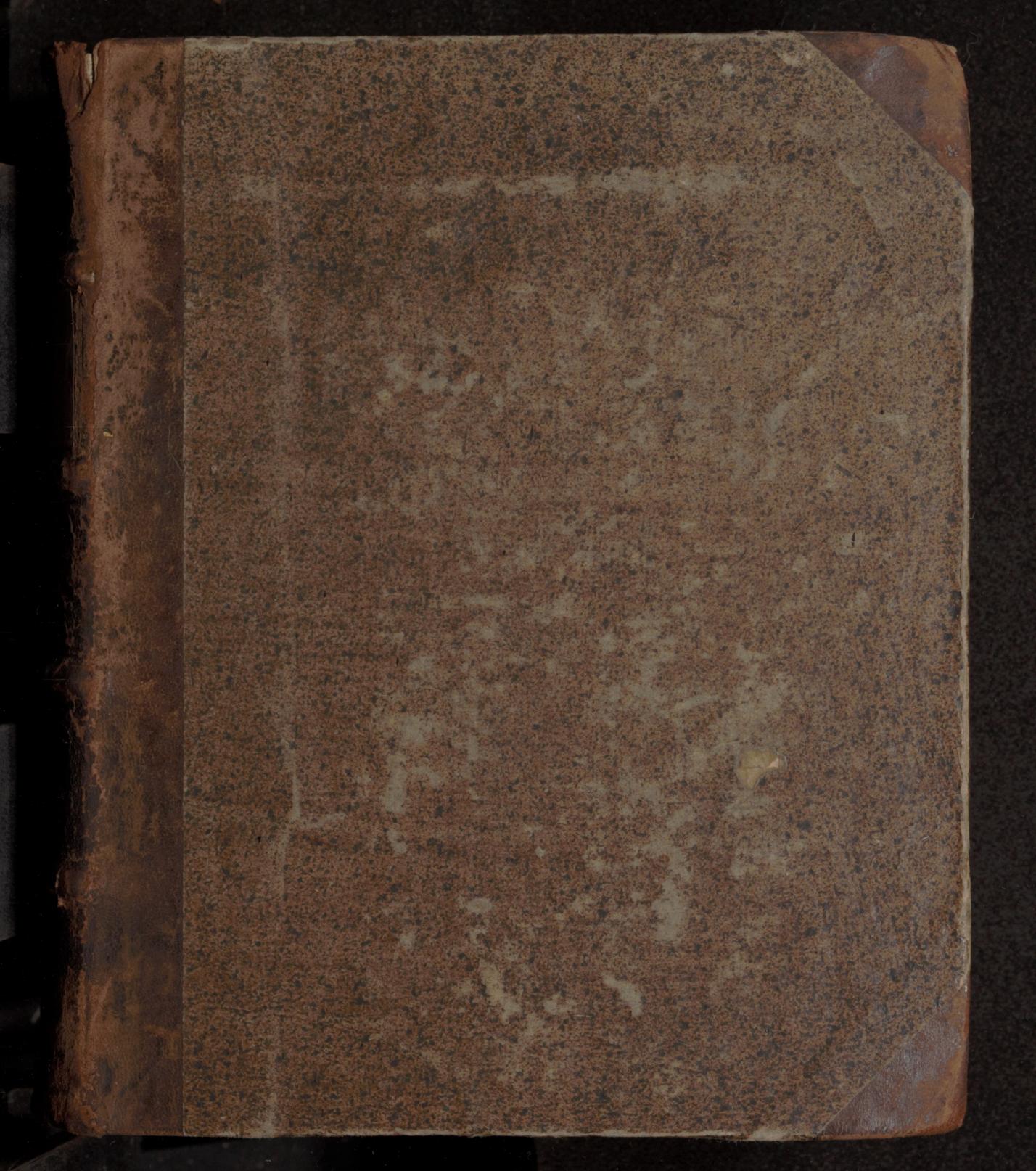
Dissertatio Theologica De Scriptura Sacra, Illius Definitionem Explicans

Gryphiswaldiæ: Typis Hieronymi Johannis Struckii, [1739?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn862189268>

Druck Freier Zugang

384 a. B.

48. b. 8.

17

Fa-1092 (17.)

22.

24.

3.

23.

4.

22.

5.

3.

6.

20.

7.

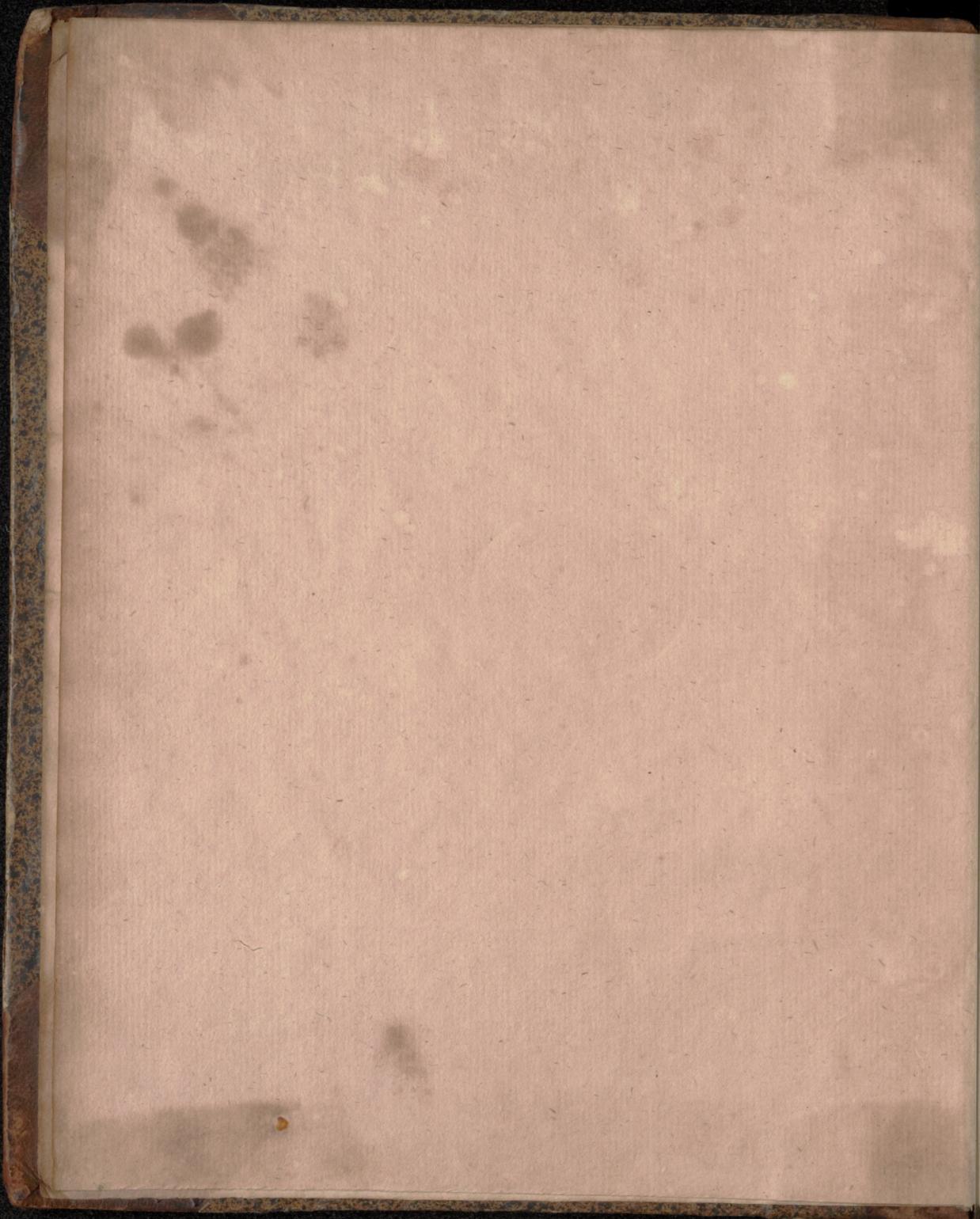
1.

16.

17.

15.

2.

2. 23

24.

3.

23

4.

22

5.

2

6.

20

7.

1

9

11

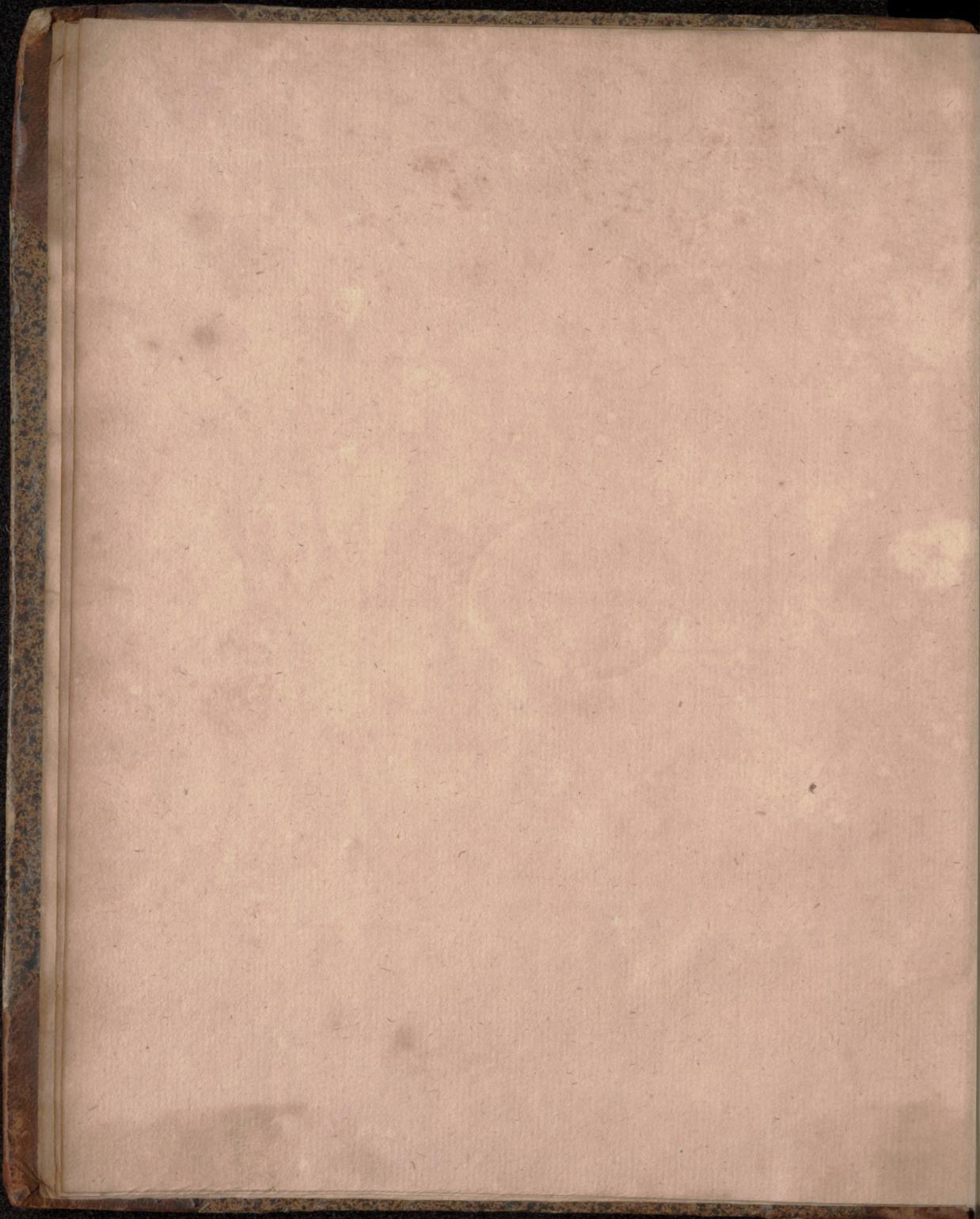
15.

11.

15.

12.

...

2.

23

24.

3.

23

4.

22

5.

2

6.

20

7.

1

8.

9

9.

11

10.

15.

11.

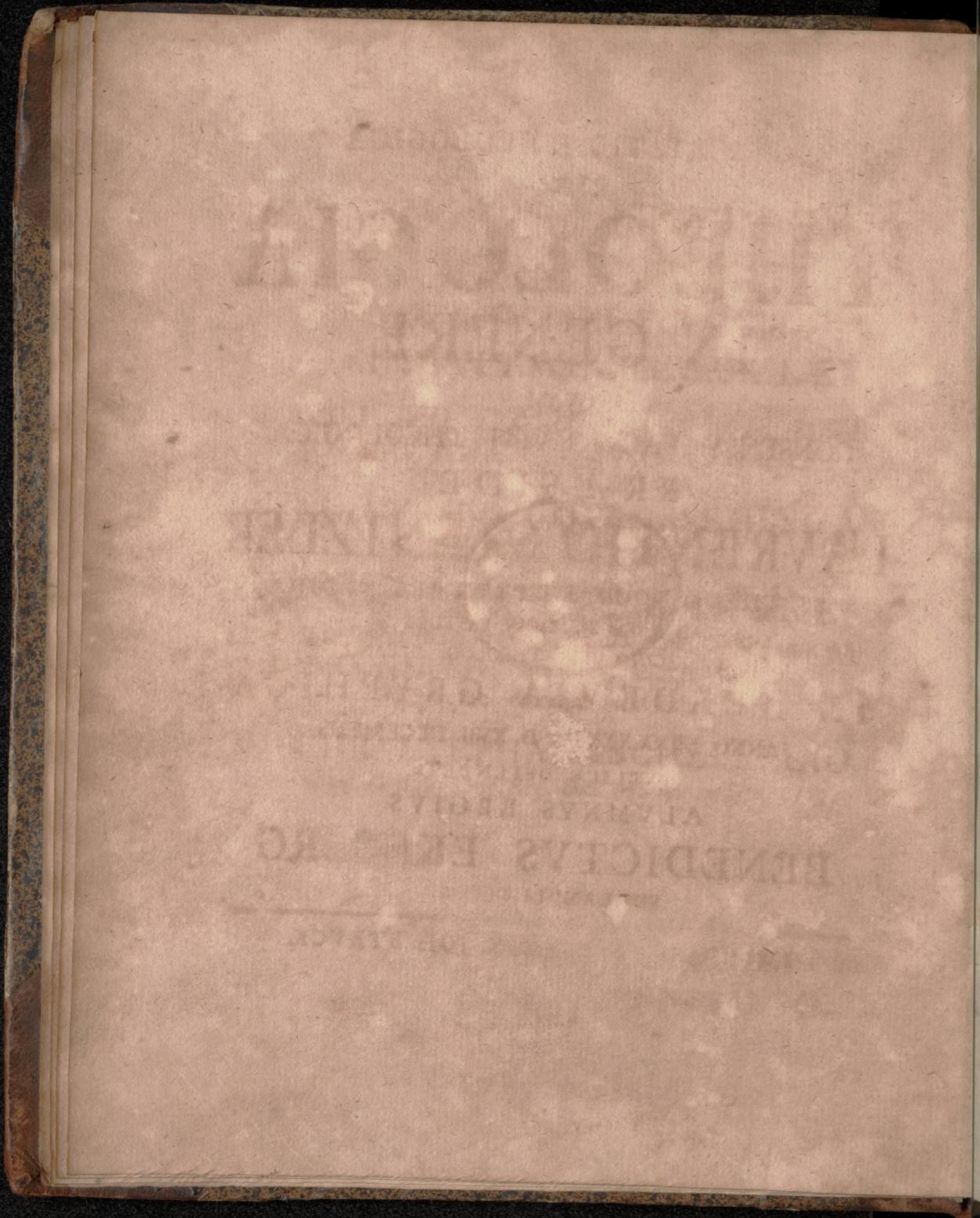
15.

13.

12.

12.

...

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE

SCRIPTURA
SACRA,
ILLIUS DEFINITIONEM
EXPLICANS.

QUAM

CONSENSU FACULTATIS THEOLOGICÆ

SUB

PRÆSIDIO

JACOBI HENR. BALTHASARIS.

S. THEOL. D. ET PROF. ORD. CONSISTORII REGII
ASSESSORIS ET AD ÆDEM S. JACOBI
PASTORIS,

IN ACADEMIA GRYPHICA

ANNO MDCCXXXIX, DIE VIII, DECEMBR.

PUBLICÈ DEFENDET

JOH. CHRISTIANUS MASSOW,

WOLGASTO - POMERANUS.

GRYPHISWALDIÆ,

TYPIS HIERONYMI JOHANNIS STRUCKII,
REGIÆ ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE
SCRIPTURA

SACRA.

ILLIUS DEFINITIONEM

EXPLICANS.

CONSENSU FACULTATIS THEOLOGICAE

PRÆSTIDIO

JACOBI HENR. BALTHASARIS

S. THEOL. D. ET PROB. ORD. CONSISTORII REGII

ASSASSORIS ET AL. ADEM S. JACOBI

PRÆTORIS.

IN ACADEMIA GRÆPHEICA

ANNO MDCCLXX DIE VIII DECEMBER.

TURBICE DEHNORT

JOH. GRIESTANIUS MASSOW,

WOGASTO - POMERANUS.

GRÆPHEICA

THEOL. D. ET PROB. ORD. CONSISTORII REGII

ASSASSORIS ET AL. ADEM S. JACOBI

23
24.
23
22
2
6
7
8
9
11
11
13
12

MEMBRIS SECTISSIMIS
DOMINO DAVID ANDREAE

VIRIS

SUMME AC PLURIMUM REVERENDIS,
AMPLISSIMIS, DOCTISSIMIS,

DOMINO
CAROLO CHRISTIANO
MASSOWIO,

COETUS, QUI DEO WOLGASTI COLLIGITUR,
PASTORI PRIMARIO, AC VENERANDÆ ISTIUS
SYNODI PRÆPOSITO,

PARENTI SUO,
SI A DEO DISCESSERIS, OPTIMO.

GOTTSCHELL
PASTOR NACH
DN. FRANZOSO CHRISTIANO
PETTSCHIO
Pastor Hochwürdigster Synodi Praesident

VT ET
RELIQUIS VENERABILIS CIRCULI HUIUS
MEMBRIS SPECTATISSIMIS,

DOMINO DAVIDI ANDREÆ
TRACHTIO,

Pastori Zarnekoviensi, ac Synodi Seniori.

DN. CHRISTIANO IKE,

Pastori Cröslinensi, & Synodi Con-Seniori.

DN. M. DANIELI EBERHARDO
BOHNSTED,

Pastori Pinnoviensi.

DN. JOACHIMO WILLERS,

Pastori & Plebano Laffanensi.

DN. GEORGIO FRIDERICO
GOTTSCHALL,

Pastori Zythensi.

DN. FRANCISCO CHRISTIANO
PEETSCHIO,

Pastori Hobendorffensi, & Synodi Provisori.

DN. JACOBO CRAZIO,
Pastori Boltenhagensi.

DN. MICHAELI HARTWIGO
VIROW,
Diacono Lissanensi.

DN. JOHANNI CHRISTIANO
KITTENDORFF,
Pastori Schlatkoviensi.

DN. M. CHRISTIANO BERLIN,
Archi-Diacono Wolgastano & Synodi Provisori.

DN. JACOBO ERNESTO
ZELICH,
Pastori Züßoviensi.

DN. JOHANNI FRIDERICO
BERG,
Pastori Baverensi.

DN. THEOPHILO JOACHIMO
WACHHOLTZ,

Pastori Rantzinensi.

DN. AUGUSTO LIBORIO,

Pastori Bünsroviensi.

DN. M. ERNESTO AUGUSTO
NÖLTING,

Pastori Wusterbusano.

DOMINIS, FAUTORIBUS AC PATRONIS SUIS,
ÆTERNUM DEVENERANDIS;

Præsentem hancce Dissertationem Theologicam, tan-
quam pignus sue in TANTOS VIROS observantia,

offert ac dicat,

seque suaque Studia de meliori commendat,

NOMINUM TANTORUM

Gryphiswaldiae,
die IV. Dec. MDCCXXXIX.

Cultor obstrictissimus

JOHANNES CHRISTIANUS MASSOW,

Wolgasto - Pomeranus,

Theologiæ ac Philosophiæ Studiosus,

5.

25
24.
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

VIRO IUVENI POLITISSIMO
IOANNI CHRISTIANO MASSOWIO

DISSERTATIONIS HVIVS
DEFENSORI CLARE DOCTO
AMICO AESTVMATISSIMO
S. P. D.

EPHRAIMVS FRIDERICVS SONNENSCHMID
GRYPHICVS
COMMILITONI COMMILITO

Felices iure quodam suo nominaueris, quotquot, prouti par est, animo et mente potius, quam cerebro, comprehenderit Philosophiam, sui cultoribus ad felicitatem omnibus perfectam numeris, frustra in se quaesitam, aliunde perueniendi viam commonstraturam. Feliciores itaque eos praedicaueris, qui animum, pbilosophicis haud perfunctorie imbutum scientiis, sanctiorum litterarum praeceptis adplicuerint. Desideratam namque frustra in Philosophia felicitatem hos in sacris esse paginis inuenturos, nemo temere negabit. Felicissimum tamen omnium dixeris, quisquis e dulci sacrarum litterarum scaturigine haustam veritatis ad pietatem cognitionem ad ipsum vitae actum vsunque rite deduxerit. Is enim, quam frustra rimatur Philosophus, felicitatem inuenit, inuentam possidet.

Abs TE, dilectissime MASSOWI, pauca ista hic adponendi grata mihi oblata est occasio. Videris mihi, cui dextre adplicentur, quae adtuli breuissimis. Felix es, non solum videris. Coluisti Philosophiam atque ita excoluisti, vt publico aliquando testaturus sis documento, quam bene quamque laudabiliter! Inuestigasti ordinem viamque, ad veram et perpetuam

etiam felicitatem ferentem, at minus inuenisti in poenitentia,
de qua dissertationem elaborasti, Philosophica. Scrutaris proinde
altius, disputaturus iam de sanctioribus Numinis, quod vene-
ramur, Oraculis; quibus quippe, diuiniore tamquam discipli-
nae, incognita quadam naturae persuasione studia dicasti
TVA. In his, confidis, fore, ut non tantum veram felicita-
tem viamque, qua ad illam itur, optimam inuenias, verum
etiam tantas tamque felices in illa progressionem facias, ut
omnes boni perpetuo sint habituri, de quo laetentur, ac PA-
RENTI, per quem et viuendi initium et studiorum prosequen-
diorum praesidium TIBI felix contigit, maxime reuerendo, TIBI-
que ex animo gratulentur. Laetor et ego, atque eo magis laetor,
quod ita esse felici mihi licuit, qui TVIS ego diligentiae speci-
minibus pariter atque felicitati TVAE non solum spectator,
sed et testis laudatorque contigerim. Gratulationes itaque,
quas sibi TVA vindicat diligentia, facio, habeoque in votis
ardentissimis, ut enixissima virium contentione sancte ca-
ueas, ne quid TE indignum in TE vnquam admittas. Caueas
itaque, ne quid bonarum litterarum, ad publicam utilitatem
profuturarum, in TE aliquando desideretur. Immo caueas, ne
quidquam facias reliqui, ut iis, ad conscientiam vitamque
relatis, quae ex limpidissimo Israelis fonte hucusque tam Re-
giomonti, quam Gryphiae, hausisti, nunc vere fruaris, et quanta
quanta TVA non esse solum, sed permanere quoque labores.
Atque sic quidem eueniet, ut ita de iis, nihil ut supra posse
videatur, tamquam felicissimus possis laetari. Vale, eumque
tamen dilige aut saltem ama, cui aduersarii hostisque publici
partes detulisti, ac omnem rem TVAM age quam felicissime!
Gryphiae CID ID CCXXX VIII. Prid. Cal. Decembr.

DE
SCRIPTURA SACRA.

Σύνοψις

- §. I. Scriptura Sacra
§. II. Veteris & Novi Testamenti.
§. III. Est verbum Dei.
§. IV. Ab ipso Deo
§. V. Revelatum
§. VI. Atque inspiratum
§. VII. A sanctis autem Dei hominibus.
§. VIII. Literis.
§. IX. Styloque singulari conscriptum.
§. X. Sensu gaudens literalis & mystico.
§. XI. Legem demique docens & evangelium
§. XII. Ut homines salventur nomenque divinum glorificetur.
§. XIII. Affectiones scripturae sunt

- §. XIV. Primariae.
1. Auctoritas divina.
2. Infallibilis veritas.
3. Perpetua conformitas.
4. Revelationis perfectio.
5. Perspicuitas.
6. Facultas semetipsam interpretandi.
7. Facultas normativa.
8. Potestas judiciaria.
9. Efficacia divina
§. XV. Secundariae.
1. Necessitas
2. Integritas canonis.
3. Fontium puritas
4. Catholica communicabilitas.

A

§. I

§. I.

SCRIPTURA SACRA.

I. **E**st principium *cognoscendi* Theologiæ. Ideoque de illa in *Præcognitis* agitur, inter alia nos merito ad fontem ducentibus ejusque autorizatem afferentibus, ex quo dogmata ipsa deinceps derivanda. Est vero etiam principium *operationis*, seu medium, quo Deus spiritualia in nobis operatur. Hoc respectu tractatio de *verbo Dei* ad tertiam pertinet Theologiæ partem. Ubi ergo distincte de *lege & evangelio* agitur.

II. *Scriptura* vocabulum, hoc loco non actum scribendi, vel unicum dictum, ut *Marc. XII. 10. Luc. IV. 21.* sed ipsum codicem sacrum integrum, ab actu causæ ministerialis, externa scribendi actione, sic dictum, significans, habetur *2. Tim. III. 16. Job. II. 22.* Et numero quidem singulari, quia unicum est systema biblicum, pluribus licet constans partibus, (Unde pluralis *γραφαί*, *Job. V. 39. 1. Cor. XV. 3. 4.*) idemque *ἡ ἁγία γραφή* hoc nomine insignitum, quod illud præ reliquis libris omnibus scripture dignum, cæteris vero absque salutis dispendio facilius carere queamus.

III. *Sacra* dicitur ex *Rom. I. 2. 2. Tim. III. 15.* à *causa efficiente principali*, quæ Deus sanctissimus, *2. Tim. III. 15. 16.* à *causis ministerialibus*, sanctis Dei hominibus, *2. Petr. I. 21.* ab *objecto*, rebus, quas continet, sacris, *Ep. Juda 20.* Quibus etiam peculiaris, propria & *sacra dictionis forma*, materiæ evangelicæ accommodata, respondet. A *sine sancto*, qui fides est vitæque sanctimonia cum vitæ æternæ fruitione, *Job. XVII. 17. 2. Tim. III. 15.* Denique, quod ab omnibus, non profanis solum, sed etiam ecclesiasticis scriptis *separata* est, & in sublimi canonicæ autoritatis sede constituta, ab omnibus fide & obsequio suscipienda.

IV. In-

DE SCRIPTURA SACRA.

IV. Inter synonyma nobis communissimum est βιβλίον, *Hebr. X. 7.* absolute positum. Unde germanorum Bibel. Pluralis, Biblia, pluribus sacrum codicem libris particularibus constare, innuit. Alias dicitur *liber Jehova*, *Jes. XXXIV. 16.* *sacra litera*, *2. Tim. III. 15.*

V. Scriptura S. hoc loco consideratur & formaliter, sensum denotans, seu conceptus mentis divinæ, literis expressos, veritates & dogmata biblica. Qua ratione æterna, *1. Cor. II. 7.* *1. Petr. I. 25.* & ecclesia antiquior esse dicitur. Et materialiter, ipsa verba librosque biblicos significans. Quo sensu posterior est ecclesia & cum mundo peribit.

§. II.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

I. Nomine *veteris testamenti* designantur libri, ante natum Christum scripti, stylo Paulino *2. Cor. III. 14* quia veterem tradunt salutis œconomiam, (*Ebr. VIII. 13.*) a Mose institutam. Inde *novum testamentum* ecclesia dicit libros, post Christum natum scriptos, quia novam explicant salutis œconomiam, *Ebr. VIII. 8.* *IX. 15.* Vid. *Concilii Laodicensi Sec. IV.* canon ultimus, & *SVICERI Thesaurus eccles.* voc. διαθήκη.

II. Quinam sint libri *veteris testamenti*, docent 1) Christus *Matth. XI. 13.* *Luc. XXIV. 44.* 2) Ecclesia Judaica, cui verbum divinum revelatum, *Pf. CXLVII. 19.* cui oracula divina concredita. *Rom. III. 2.* Quæ habuit & legit vetus testamentum *2. Cor. III. 14.* nec unquam à Christo & apostolis in colligendo, vel conservando canone V. T. erroris, negligentia, vel fraudis accusata, sed, approbato illorum canone, laudata. *Joh. V. 39.* *Luc. XVI. 29. 31.* *Act. XXIV. 14.* *XXVI. 22.* Continet veterum Judæorum canon 1) תורה, *legem*, seu Pentateuchum Moïsi. 2) נביאים, *Prophetas*. Eosque priores, libros Josuæ, Judicum, Samuelis & Regum. Et posteriores, Jesaiam, Jeremiam, Ezechiel, Hoseam, Joel, Amos, Obadiah, Jonam, Micham,

A 2

Nahum,

Nahum, Habacuc, Zephaniam, Haggæum, Zachariam, Malachiam. 3) כְּתוּבִים, seu *hagiographa*. Psalmos, Proverbia, Job, Canticum, Ruth, Threnos, Ecclesiastem, Esther, Daniel, Efram, Nehemiam, Chronica. JOSEPHUS *Lib. 1. contra Apionem* secundum numerum literarum 22. alphabeti ebraici refert α) *Pentateuchum* Mosis. β) *Prophetarum* libros 13. Nempe 1) Librum Josuæ. 2) Judicum cum append. Ruth. 3) duos Samuelis. 4) duos Regum. 5) duos Chronicorum. 6) Efræ primum & secundum, qui Nehemiæ. 7.) Esther. 8) Job. 9) Jesaiam. 10) Jeremiam cum Threnis, 11) Ezechiel. 12) Daniel. 13) Volumen XII. Prophetarum minorum. γ) Quatuor libros *hymnorum & moralium*, Psalmos, Proverbia, Ecclesiastem & Canticum. Conf. JOH. BUXTORFII *Tiberias Cap. XI. VI-TRINGA Observ. Sacr. Lib VI. c. 6. CARPZOVII Crit. S. P. I. c. 4.* Utrobique tertiam partem incipit *Psalmorum* liber, à quo itaque integram denominavit Christus, *Luc. XXIV. 44.* III) Patres primitivæ ecclesiæ Christianæ, cum Judæis consentientes. Ex Sec. II. MELITO, apud EUSEBIUM *Hist. eccles. Lib. IV. c. 26.* Ubi tamen Proverbia Salomonis dicuntur etiam *Sapientia*, & Jeremias Threnos, Esra vero Nehemiam comprehendit. Estheræ denique liber vel incuria scribæ, similitudine nominum Esræ & Ester decepti, fuit omissus, vel scabalo nomine (fortassis Esræ, quem nonnulli Estheræ librum scripsisse statuunt) laret. Vid. VALESIIUS ad *b. l.* & CARPZOVII *Introductio ad Libros V. T. P. I p. 367.* Porro ex sec. III. ORIGENES apud EUSEBIUM *l. c. Lib. VI. c. 25.* Ubi vitio textus Eusebiani (quod RUFFINI versio docet, hoc loco integra) XXI. tantum libri enumerantur, omissa XII. Prophetarum volumine, contra ORIGENIS mentem, qui 22. recensuit. Addidit quoque *epistolam* Jeremiæ, vel illam, quæ libro Baruch jungi solet, vel aliam, *Cap. XXIX.* Jeremiæ legendam, uti vult G. de MASTRICHT in *Canone Scripturæ ecclesiastico* p. 30. Denique ex sec. IV. Concilium *Laodicenum*, ab universa ecclesia receptum, ab ipsis episcopis Romanis & conciliis generalibus ut & jure can. confirmatum. Jeremiæ jungit Baruchum, tanquam

quam amanuenssem, & Lamentationibus addit epistolas. Sed recte monet EPIPHANIUS, non reperiri apud Ebræos epistolas Baruch, sed solas Lamentationes cum Jeremia congiungi, docente SUICERO in *Thesauro eccles.* voc. $\gamma\epsilon\alpha\Phi\eta$, col. 798. Conf. BEBELII *Antiqv. eccles. sec. IV. To. I. p. 729.* & G. de MASTRICH T. c.

III. Libri N. T. sunt I.) *Historici*, quatuor evangelia (a JOHANNE apostolo approbata, teste EUSEBIO in *Hist. eccles. Libr. III. c. 24*) & actus apostolici. 2.) *Dogmatici*. Epistolæ Pauli 14. duæ Petri, tres Johannis, una Jacobi, iterumque unica Judæ. 3.) *Propheticus*, apocalypsis. Et, licet de quarundam epistolarum (Jacobi & Judæ, secundæ Petri & posteriorum Joannis) autoritate ab initio à nonnullis fuerit dubitatum, teste EUSEBIO *Hist. eccles. Libr. III. c. 25*. Hic ipse tamen addit, a multis aliis easdem fuisse commemoratas atque receptas, idemque deinde allatis Patrum testimoniis confirmat. Quibus illud ORIGENIS addi meretur ex *homil. 7 in Jos. allegatum* à F. BUDDEO in *Instit. Theol. dogm. p. 198.* et quæ in nostra *demonstratione veritatis & divine originis libror. N. T. ex Clementis R testimoniis de Apostolis 7. C. §. 10.* collegimus. Unde apparet, canonem nostrum in 3. prioribus seculis plurimis ecclesiis non fuisse probatumque.

IV. Utriusque testamenti libros ecclesia primitiva dixit *canonicos*, (Vid. Concilii *Laodiceni* canon ultimus) voce hac in significatione proptia ex *Gal. VI. 16. Pbit. III. 16.* accepta, quia divinam regulam fidei & morum, dirigentem pariter & probantem, continere credidit. Atque hoc sensu à canone exclusit & *ἀκανονίστους*, vel *apocryphos*, (h. e. occultos & absconditos, qui in tam clara luce positi non sint; quam canonici, quia de illis non constat, quod divinæ sint originis) dixit illos, qui in ecclesia pontificia *canonicis* hodie junguntur, ab aliis patribus dictos *ecclesiasticos*, quod ob utilitatem in ecclesia legi potuerint. Interdum tamen *canonis* vocabulum paulo laxius accepit de libris publice in ecclesia legendis, eo-

que sensu nomen hoc tribuit etiam *apocryphis* pontificiorum. Tum vero *apocrypha* dixit spuria & supposititia impostorum scripta, ne in ecclesia quidem publice legenda. Vid. SUICERUS in *Tbesauro eccles. voc.* ἀπόκρυφος, & GERHARDUS in *Exegesi Loci de scriptura*, §. 67.

V. Nostra ecclesia libros Pontificiorum apocryphos, *Tobia*, *Judith*, *Sapientia*, *ecclesiasticum*, *Baruch* & duos priores *Maccabeorum*, a Canone V. T. proprie dicto & divino jure meritoque excludit, quia 1) excluduntur à Judæis. Conf. *num. 2. 2.)* à primitiva ecclesia Christiana. 3.) Non sunt verbum propheticum, (*2. Petr. I. 19.*) à prophetis scriptum, sed longe post Prophetarum tempora compositi. 4.) Multa continent falsa & contradictoria, sanctisque & θεοπνεύστοις hominibus indigna, à RAYNOLDO in *censura librorum, apocryphorum*, SPANHEMIO in *Syntagm. Dispp. Theol. P. 2. p. 121. seqq.* & GERHARDO in *Confess. cathol. Lib. 2. p. I. art. 1. cap. 1. exposita.*

§. III.

EST VERBUM DEI.

I. Sic dicitur *Pf. CXLVII. 19. Prov. XXX. 6. Rom. III. 2. Ebr. IV. 12.*

II. Non vero intelligitur λογος υπαστατικός, ipse Christus, hoc nomine insignitus *Apoc. XIX. 12. 13. Pf. XXXIII. 6. coll. Job. I. 3. & 2. Sam. VII. 21. coll. 1. Chron. XVII. 19.* sed ενδιδάθετος, conceptus mentis divinæ, *Jes. XXXIV. 16. 1. Cor. II. 7. & προφορικος*, verbum externe prolatum, vel immediate ab ipso Deo. *Exod. XX. 1.* vel per creaturas ex divina inspiratione, tam orali prædicatione, *Jes. LI. 16. 2. Sam. XXIII. 2. Matth. X. 20. 2. Petr. I. 21* quam scriptione, *Jer. XXX. 2. XXXVI. 2. Apoc. II. 1. 19. 11. 8. 12. 18. III. 1. 7. 14. Exod. XXIV. 4. 7. Deut. XXXI. 9. Jes. XXX. 8. Hab. II. 2.*

III. Inde est distinctio verbi scripti & non scripti, *2. Thess. II. 15.* Quæ tamen, in primis si dogmata fidei & morum spectes, non est divisio generis in suas species, vel totius in suas par-

partes integrantes, sed subjecti duntaxat in sua accidentia. Idem verbum, eadem dogmata, quæ antea non scripta, post literis sunt mandata. Nec dantur doctrinæ non scriptæ, à scriptis diversæ. 1. *Job. I. 3. 4.*

IV. Ita quoque verbum *internum* ab *externo* sensu orthodoxo non differt essentialiter. *Internum* sunt conceptus rerum in mente Dei, vel scriptorum sacrorum omniumque illorum, qui scripturam intelligunt. *Externum* verba sunt, quæ, ceu signa rerum, conceptus illos externe declarant, aliorumque animis instillant.

§. IV.

AB IPSO DEO.

I. Auctor Scripturæ primarius, siue *causa efficiens principalis*, ipse Deus trinunus est. Pater *Job. XVII. 17.* Filius *Job. I. 18. XVI. 14.* Inprimis Spiritus s. 2. *Petr. I. 21. 7. Cor. II. 13. Rom. XV. 18.* Et maxime quidem in gratiam illorum, quibus scriptura est principium Theologiæ, & qui Theologia catechetica jam imbuti, credunt verbo divino, recte ex ipsa scriptura demonstratur, quod & quomodo illa à Deo sit perfecta. *Act. XVII. 11.*

II. Docet hoc PAULUS 2. *Tim. III. 16. 17.* ubi

α) Subjectum est *πᾶσα γραφή* tantum, non simul *θεόπνευστος*, quod prædicatum est, copula *καὶ* sequentibus junctum. Sic omnes habent codices, unico tantum excepto, in quo pro: *καὶ*, legitur: *εἰω*. Cujus tamen nulla habenda est ratio, docente GERH. VON MASTRICHT in *Proleg. N.T.*

β) *πᾶσα γραφή* non quamcunque, vel *omnem*, (uti voc. *πᾶσα* accipitur *Jac. I. 17.*) sed sacram denotat scripturam, *ἱερά γραμματα* *vers. 15.* dictam, quæ Judæis & christianis erat canonica, à pueritia discenda & erudiens ad salutem per fidem in Christum. Eamque *totam*. Quo sensu *πᾶσα* legitur *Matth. VIII. 32.* Maxime quidem libros veteris testamenti, quos

Timo.

Timotheus inde à pueritia noverat : tum vero illos quoque N. T. libros, qui eo tempore scripti, nec *Timotheo* plane ignoti, quemadmodum *Petrus* habuit notitiam epistolarum Paulinarum, 2. *Petr.* III. 16. Conf. RUMPAEI *Comm. crit. ad N. T. libros in genere*, p. 13. 27. 121. H. R. MAERTENSII *vindicie doctrine de divina sacrarum literarum inspiratione*, p. 130. Cæterum, cum de toto systemate loquitur apostolus, singulos quoque intelligit libros omnesque illius partes.

γ) Divinam scripturæ originem probat τ.) voc. θεόπνευστος, divinam significans inspirationem, de qua deinceps plura. 2) Efficacia & utilitas ad supernaturales & salutares effectus producendos, coll. v. 15.

III. Idem *Petrus* confirmat 2. *Petr.* I. 19. 20. 21. Ubi

α) Verbum Propheticum v. 19, ipsos libros, inprimis V. T. significat, à Prophetis scriptos, quos habebat ecclesia, indeque Prophetia scripturæ dictum, vers. 20.

β) Illius divina origo asseritur negative, vers. 21. Ubi voluntas hominis naturale significat studium hominis sibi relinqui, & prophetias ex se ipso fingentis, ut aranea telas, quod pseudo prophetarum proprium. Conf. *Job.* I. 12. Et positive, 1) nomine prophetia & prophetici verbi, quod Deum arguit auctorem, per Prophetas locutum de futuris contingentibus, finito intellectui ignotis, *Luc.* I. 70. 1. *Petr.* I. 10. 11. 2) Firmitate verbi, ipsum oraculum Thaboriticum (*Matth.* XVII. 5.) superante. Non quidem absolute. Nam per se oraculum Thaboriticum æque firmum est ac verbum propheticum, ab eodem auctore profectum : sed respectu Judæorum, ad Christum conversorum, & de divina verbi prophetici origine jamdudum & plene conuictorum. 3) Obligatione ad verbum legendum eique obsequendum, ὡς καλῶς ποιῆτε προσέχοντες. 4) Divina efficacia salutarem producendi effectum, illuminationem fidei. 5) Impulsi Spiritus s. prophetas agitante, vers. 21. Qui in scriptione (non præsentem modo, sed futuram quoque ætatem, adeoque omnes hujus universi homines, de rebus gravissimis

mis erudiente) æque, vel omnino magis necessarius, quam in orali institutione.

IV. Divinam Scripturæ originem comprobat auctoritas CHRISTI, veteris testamenti libros tanquam principium fidei & salutis commendantis, *Job. V. 39.* illisque doctrinam suam confirmantis, *Luc. XXIV. 44. 45.* & contra diabolum *Matth. IV. 4. 7. 10.* aliosque adversarios fortiter pugnantis. *Matth. XIX. 4. XXII. 29. 31. sq. XV. 4. 6. 7. Luc. X. 26.* De libris N. T. observa promissiones, *Matth. X. 19. 20. Job. XIV. 16. 17. XVI. 12. 13. seq. Act. I. 8.* iterum in scripture æque ac orali institutione implendas.

V. Est vero scriptura à Deo ratione 1) *inventionis*, *1. Cor. II. 7. Act. XX. 27.* 2) *mandati*, *Exod. XVII. 14. Jes. XLIII. 12. XXX. 8. Jer. XXX. 2. XXXVI. 2. 28. 32. Apoc. I. 19. & c. Hab. II. 2.* 3) *revelationis & inspirationis.*

§. V.

REVELATUM.

I. Non generali per naturam, *Rom. I. 19.* sed speciali & supernaturali revelatione. *1. Cor. II. 10. 1. Petr. I. 12. Psal. CXLVII. 19. 20. Amos III. 7.* Cujus objectum sunt res antea ignotæ, modi autem varii. *Ebr. I. 1.* Quorum aliqui recensentur *Num. XII. 6. 7. 8.* Plures explicantur ab H. WITSIO in *Miscell. S. Libr. I. c. 3. seq. J. G. CARPZOVIO in Intro d. ad libros can. V. T. P. 3 p. 14. seq. & in Critica S. p. 38.*

II. *Necessitatem atque existentiam* hujusmodi specialis revelationis homo christianus ex testimonio Spiritus S. credit. *Pf. CXIX. 38. 152. Ebr. XIII. 9. 1. Job. II. 27.* Eisdem docet naturalis luminis ad cultum Dei & salutem imperfectio, cum summa Numinis benignitate atque gloria comparata. *Pf. CXIX. 50. 92.* Inde omnes fere gentes moratiores de divina gloriantur revelatione.

B

III. Cha.

III. *Characteres* divinæ revelationis sunt 1) *Veritas*, ut nihil afferat, sanæ rationi contrarium, sed natura nota confirmet, nullaque in parte erroris, vel contradictionis, jure accusari possit. 2) *Perfectio*, ut defectum luminis naturalis suppleat, plenior & accuratior suppedians notitiam de Deo, mundi, hominis & peccati origine, de totali hominis corruptione, satisfactione modoque gratiam Dei sibi conciliandi, morte denique beata & vita æterna. 3) *θεοπρέπεια*, sive *convenientia cum divina majestate* Deique attributis, in verbis pariter & rebus, denique & modo promulgationis & conservationis. 4) *Universalitas*, ut omnibus sit facta, vel destinata, omnibusque, si ipsam religionis substantiam spectas, accommodata eorumque salutis inservire possit. 5) *Antiquitas*. De qua infra plura.

§. VI.

ATQUE INSPIRATUM.

I. Inde Scriptura dicitur θεόπνευτος, 2. *Tim.* III. 16. ipsique scriptores sacri θεόμεινοι ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἀγίου 2. *Petr.* I. 21.

II. Est vero *inspiratio* divina immediata suggestio eorum, quæ vel ore proferenda, vel literis erant consignanda. Hæc est emphasis voc. θεόπνευτος, ex θεός & πνέω, *flō, spiro*, compositi. Idem *Matth.* X. 19. volunt verba: *Dabitur vobis.* Conf. *Act.* II. 4. *Jer.* XXX. 2. XXXVI. 2. 4. 6. 16. 17. *Apoc.* II. 1. 8. 12. 18. III. 1. 7. 14. XIV. 13. *Jes.* XXI. 10. *Hab.* II. 2. *Jes.* LI. 16. *Jer.* I. 19. Cum inspiratione in voluntate conjunctus fuit *motus* atque *impulsus* divinus ad ea fideliter proferenda, quæ intellectui spiritus suggererat. Inde scriptores sacri dicuntur θεόμεινοι, *impulsi* à Spiritu S. 2. *Petr.* I. 21. Quo sensu hoc verbum occurrit *Act.* II. 2. sonus tanquam *agitati* flatus vehementis. Et *Marc.* XV. 22. Exempla vid. *Jer.* XX. 9. *Act.* XVIII. 5.

III. Donum inspirationis non fuit perpetuum, 2. *Reg.* III. 15. *Matth.* X. 19. 20. *Num.* XI. 25. in fonte. Inde errare poterunt Prophetæ sibi relictis, 2. *Sam.* XI. 3. 4. Et scriptoribus sacris

cris inspiratio divina hac vice tantum in actu scribendi asseritur. *Scriptura* dicitur θεόπνευστος 2. *Tim.* III. 16. & verbo prophético scripto divina vindicatur origo, 2. *Petr.* I. 19. Conf. *Rom.* I. 2. & specialia exempla *Jeremia*, *Habakuki* & *Johannis*, re-
pete ex numero antecedente.

IV. Nec illud simpliciter excludit diligentem rerum gestarum inquisitionem, *Luc.* I. 3. vel sacrarum literarum studium. *Dan.* IX. 2. 2. *Tim.* IV. 13. Inspiratio enim differt a revelatione arcanorum, & quo ordine, quibus verbis, singula, licet jam ante cognita, proponenda fuerint, edocuit.

V. Nec denique tollit dona naturalia. Inde styli diversitas, Spiritu S. ad genium & affectus scriptorum sacrorum sese accommodante.

VI. *Obiectum* inspirationis universa est scriptura canonica. 2. *Tim.* III. 16. Speciatim

α) Libri V. T. omnes, a Judæis recepti, *Pf.* CXLVII. 19. *Rom.* III. 2. *Job.* V. 39. *Luc.* XXI. 27. 44. 2. *Petr.* I. 19.

β) Omnes libri N. T. ab iis conscripti autoribus, quibus donum revelationis & inspirationis promissum, *Matth.* X. 19. 20. *Job.* XVI. 13. 14. 15. vel qui illorum fuerunt comites individui, & scriptores ab ipsis apostolis approbati, evangelistæ *Marcus* & *Lucas*, teste *EUSEBIO Hist. eccl. Lib. II. c. 15. 16. & Lib. III. c. 4. 24.* adeoque ad τὰς εὐαγγελισαμένους ἐν πνεύματι ἁγίῳ 1. *Petr.* I. 12. merito referendi. De *PAULO* vid. 2. *Petr.* III. 15. 1. *Cor.* II. 12. 13. VII. 40. XI. 23. 2. *Cor.* II. 17. *Rom.* XV. 18. *Gal.* I. 12. 2. *Cor.* XIII. 3.

γ) Res omnes, minima maxima, mysteria & naturalia, antea quoque scriptoribus sacris nota. Quamvis enim non in omnibus opus fuerit revelatione ad sciendum: necessaria tamen fuit inspiratio ad scribendum, ut absque errore, justo ordine & loco verbisque, sensum Spiritus s. accurate exprimentibus, singula proponerentur.

δ) Indeque, ipsa quoque verba Scripturæ a Spiritu s. inspirata esse, consequitur. 2. *Tim.* III. 16. *Matth.* X. 19. 20. *Act.* II. 4. 1. *Cor.* II. 13. *Rom.* XV. 18. *Jer.* XXV. 13. Et nota finem scripturæ,

25
24.
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12

quæ absque verborum inspiratione divinæ certæque & infallibilis regulæ dignitatem tueri nequit. *1. Cor. II. 4.* Exempla specialia jam supra *num. 2.* adducta sunt.

ε) Cumque in textu Ebræo verba absque vocalibus non sunt integra, nec absque illis & accentibus (à quibus præterea sæpissime pendet vocalium mutatio) solæ literæ sensum ubivis fundunt certum, adeoque de mente divina constare nequit, nisi, vocales quoque & accentus à Deo inspirata esse, credamus: tutiorem illorum (Judæorum inprimis omnium, excepto unico ELIA *Levita*, *sec. XVII.* doctore) sententiam esse statuimus, quæ vocalibus quoque & accentibus divinam tribuit originem. Christus certe *Matth. V. 18.* *ἡσθαίτας* nomine non apices literarum essentielles & constitutivos, unam ab altera discernentes, (quippe quibus pereuntibus, ipsa perit litera, quam tamen non perituram jam ante dixerat,) sed aliud quid, à litera diversum, intelligit, h. e. puncta vocalia & accentus. Adeoque, illa jam sua ætate in sacro codice extitisse, docet, iisdemque ex speciali Dei providentia perennitatem promittit. Quæ de divina illorum origine haud obscure testantur. Plura dabunt BUXTORFIUS, CALOVIUS, WASMOTHUS, LÖSCHERUS, à CARPZOVIO laudati in *Critica s. vet. test. p. 243.* Ad d. DAN. WEIMARUS de *usu accentuationis biblica.* Idem de minoribus textus græci N. T. distinctionibus, accentibus & spiritibus, statuunt viri doctissimi, aliis tamen negantibus. Vid. RUMPÆI *Comm. crit. ad libros N. T. in genere p. 160. seq.*

ς) Variantium lectionum codicis ebræi (קדין וכתובין) non utraque, sed alterutra tantum, divinæ est originis. Et textualem quidem, seu *Cetif*, ab ipsis Judæis antiquioribus quoad literas (nobiliorem vocis partem) in textu, tanquam loco nobiliori, expressam, semper retinendam suisque ornandam esse punctis, arbitramur, ubi commode fieri potest, nec evidens obstat ratio. Vid. CARPZOVII *Critica s. p. 1. s. 7.*

§. VII.

§. VII.

A SANCTIS AUTEM DEI HOMINIBUS

I. Ita dicuntur sacri scriptores 2 *Petr.* I. 21. licet non omnibus caruerint n̄vis, in sacro codice obviis. Conf. 2. *Cor.* IV. 6. 7.

II. Libros V. T. à prophetis scriptos esse, Petrus docet 2 *Petr.* I. 19. verbum vocans *propheticum*. Add. 1. *Petr.* I. 10. 11. 12. *Rom.* I. 2. *XVI.* 26. licet nonnunquam *Propheta* sensu strictiori opponantur Mofi, *Luc.* XVI. 29. Mofi & Psalmis, seu toti hagiographorum volumini, *Luc.* XXIV. 44. Erant vero Prophetæ non solum publici ecclesiæ doctores & scripturæ interpretes, 1. *Cor.* XIV. 3. 22. 24. 29. 31. 32. 37. Sed vi vocis rerum futurarum præcones, *Rom.* I. 2. 1. *Petr.* I. 10. 11. *Amos* III. 7. vel, sensu generali, amici atque familiares Dei, *Gen.* XX. 7. coll. *Jac.* II. 23. ad Deum precibus efficacissimis, *Jac.* V. 17. *Gen.* XX. 7. *Jer.* XXVII. 18. ex Deo ejusque mandato, revelatione atque inspiratione, *Amos* III. 7. *Num.* XII. 7. de Deo rebusque divinis ad alios loquentes, *Ebr.* I. 1. vel scribentes. Vide loca, §. III. n. 2. & §. IV. n. 5. adducta, & CARPZO VII *Introd.* ad libros *can. V. T.* P. 3. cap. I.

III. Libri N. T. ab evangelistis & apostolis scripti sunt. Et quidem a) *Evangelista* vi vocis generatim dicuntur præcones læti de christo ejusque merito nuncii, *Act.* V. 42. Sensu strictiore apostolorum erant coadjutores & legati ad diversas ecclesias, nulli particulari adstricti. *Eph.* IV. 11. Quales Philippus *Act.* XXI. 8. Timotheus 2. *Tim.* IV. 5. *Act.* XIX. 22. & Titus, *Tit.* I. 5. Tales quoque Marcus, Petri comes, 1. *Petr.* V. 13. Vid. EUSEBIUS *Hist. eccles.* Libr. II. c. 15. 16. & Lucas, Pauli socius, *Act.* XVI. 10. *Col.* IV. 14. 2. *Tim.* IV. 11. attestante EUSEBIO I. c. Libr. III. c. 4. 24. evangeliorum & actuum apostolicorum scriptores. Junguntur duo apostoli, *Matthæus* & *Johannes*, à libris historicis, res Christi enarrantibus, & *evangeliorum* nomine insignitis, *Marc.* I. 1. dicti evangelistæ. β) *Apostoli* non sensu generali quicun-

cunque legati, evangelii causa alio missi, qualis Epaphroditus, *Phil.* II. 25. aliique 2. *Cor.* VIII. 23 sed primi ordinis fuerunt doctores, 1. *Cor.* XII. 28. immediate ab ipso Christo vocati atque instituti, *Matth.* X. 1. *Act.* I. 24. IX. 4. *sq.* *Gal.* I. 1. II. 12. testes Christi oculati, *Act.* I. 21. 1. *Cor.* IX. 1. in universum ablegati mundum, *Matth.* XXVIII. 19. 2. *Cor.* XI. 28. donis plane extraordinariis præditi, *Act.* II. 3. 4. 2. *Cor.* XII. 12. 1. *Cor.* IV 5. 1. *Tim.* I. 20. *Act.* V. 3. - 10. XIII. 11. *Matth.* X. 1. *Act.* VIII. 15. promissionem denique habentes *θεοπνευσίας* *Matth.* X. 19. 20. &c. Vid. JOACH. LANGIUS de *Vita & epist. Pauli. sect. l. c. 3 §. 3.* SPANHEMIUS de *apostolis & apostolatu.* Ex his Paulus, Petrus, Johannes, Jacobus, Judas & Matthæus, scriptis inclaruerunt, in sacrum codicem relatis.

IV, Scriptores sacri magnam quidem partem fuerunt idiotæ atque illiterati, *Act.* IV. 13. *Amos* VII. 14. pauci humana eruditione instructi, *Act.* VII. 22. XXII. 3. omnes tamen in ipso scribendi actu ob divinam immediatamque inspirationem errare prorsus nescii, *Job.* XVI. 13. 1. *Thess.* II. 3. 1. *Job.* IV. 6. 2. *Petr.* I. 19. Ne dicam, quod etiam absque divina inspiratione multarum rerum accuratam notitiam sibi comparare potuerint, *Luc.* I. 2. *Job.* XIX. 35. 1. *Job.* I. 1. *Act.* XXVI. 26. 1. *Cor.* XV. 5. - 8. 2. *Petr.* I. 16. Qui & divinitus inspirata accurate perceperunt, *Act.* II. 4. 13. 15. XXVI. 24. 25. *Luc.* I. 3. non instar Afsinæ Bileami loquentes, vel scribentes. Et certis atque indubitatis indiciis de divina revelatione atque inspiratione ipsimet fuerunt convicti. Actor. XVI. 10. 1. *Cor.* II. 12. Pf. XLV. 2. 2. Sam. XXIII. 2. visibili atque miraculosa Dei apparitione, *Exod.* III. 2. 3. immediata vocatione & promissione inspirationis, *Jer.* I. 5. - 9. *Matth.* X. 1. 19. 20. promissione miraculorum, *Matth.* X. 1. complemento revelationum *Exod.* III. 12. *Jerem.* XXXII. 6. 7. 8. *Act.* X. 20. 28. 29. XI. II. interna denique operatione Spiritus s. *Jer.* XX. 9. *Act.* XVIII. 5. Aliis quoque easdem probarunt atque persuaserunt, miraculis *Exod.* IV. 5. 8. Num. XVI. 28. seq. dono linguarum 1. *Cor.* XIV. 22. complemento vaticiniorum & promissionum *Exod.* XIV. 13. 31.

V. Præte-

V. Præterea in sacris scriptoribus summa deprehenditur animi *sinceritas*, ad ea, quæ accurate perceperant, fideliter reddenda illos impellens, omnemque fucum ac imposturam excludens, 2. *Cor.* II. 17. Elucet illa 1) Ex singulari, qua clauerunt, vitæ sanctitate justitiæque studio, 1. *Cor.* XV. 15. *Act.* IV. 19. 20. V. 28. 29. 2) Ex propriorum nævorum atque vitiorum recensione, *Exod.* IV. 10. 14. *Num.* XX. 12. *Jona* I. 9. *sq.* 1. *Tim.* I. 13. &c. 3) Ex perfecta hujus seculi abnegatione, in illis conspicua. Qui vitæ hujus commoda parum curantes, solius Dei gloriam veramque proximi salutem unice quærebant, maximis se ipsos exponentes periculis, immo mortem exoptantes. Quæ omnia tamen, omiſſa, si quæ subsuisset, fraude, evitare, mundique contra voluptatibus secure frui potuissent, *Pbil.* III. 4. *sqq.* *Ebr.* XI. 24. 25. 26. 35. *Act.* X. 25. 26. XIV. 13. 14. 1. *Cor.* I. 12. *sqq.* 4) Ex perpetuo & constanti omnium scriptorum consensu, in tanto illorum numero, si falsa proponere voluissent, haud facile possibili, ubi saltem unus, vel alter, calamitatum tormentorumque vehementia, vel spe lucri, ad fraudem detegendam adigi poterat. 5) Ex indefesso studio legibus, a se traditis, semet ipsos conformandi, licet carni maxime ingratiss, 1. *Cor.* IX. 27. contra falsi doctoris morem & indolem, *Matth.* XXIII. 4. 6) Ex methodo disputandi cum adversariis ex propriis eorundem principiis, concessa illis simul libertate dogmata sua secundum illa ipsa principia accurate probandi atque examinandi. *Jes.* XXXIV. 16. *Act.* XVII. II. 23. 28. 29. *Act.* II. 16. 25. *sq.* IV. 19. 20.

VI. Licet quorundam scriptorum nomina ignoremus, quorum libri ab objecto denominantur, v. gr. *Libri Judicum, Regum, Chronicorum* &c. generali tamen Prophetarum nomine comprehenduntur 2. *Petr.* I. 19. *Eph.* II. 20. *Matth.* XI. 13. *Σεοπνεύσιων* præsupponente. Quam præterea ex aliis criteriis cognoscere licet, quemadmodum principis mandata agnoscerimus omnique suscipimus, veneratione, licet scribam ignoremus.

VII. illos

VII. Illos autem veros esse librorum sacrorum scriptores, quorum nota sunt nomina,

N) Pro articulo quidem fidei stricte sic dicto haberi nequit, cum & *Onesimum*, *Philemoni* Pauli epistolam offerentem, ejusque simul autorem indicantem, articulum fidei docuisse, totamque ecclesiam quorundam fidei articulorum notitia carere, immo, neque scripturam, neque traditionem, omnes fidei articulos docere posse, dictu absonum est.

2) Nec tamen temere negandum est, sed tanquam veritas historica absque hæsitacione credi potest ac debet, licet non ex sola traditione orali, sed 1) ex librorum inscriptionibus atque initiis, quibus autorum nomina exprimentur, nulla ratione hætenus falsi convictis, v. gr. *Prov.* l. 1. *Eccles.* l. 1. *Cant.* l. 1. *Jes.* l. 1. *Rom.* l. 1. *Apoc.* l. 4. &c. 2) Testimonio ipsorum scriptorum, qui libros, a se scriptos, sibi vindicant certisque interdum notis distingunt, *Deut.* XXXI. 9. 24. *Jer.* XXXVI. 32. 2. *Thess.* III. 17. *Apoc.* XXII. 8. *Job.* XXI. 20. 24. *Gal.* V. 2. 2. *Cor.* II. 3. 4. 9. *Philem.* vers. 9. Huc pertinet structura sermonis, cum in prima persona de se ipsis loquuntur illi, quibus in principio libri sacri tribuuntur. *Jes.* VI. 1. *Jer.* l. 4. 3) Auctoritate Christi *Marc.* II. 26. *Job.* V. 46. 47. *Matth.* XV. 7. XXII. 43. XXIV. 15. aliorumque scriptorum *Ἐσπινέουσιν.* *Matth.* VIII. 17. *Act.* XV. 21. *Rom.* XI. 9. IX. 25. 27. 29. X. 5. *Matth.* II. 17. *Act.* II. 16. 2. *Petr.* III. 15. 16. 4) Testimonio ecclesiæ Judaicæ de libris V. T. cui ipsa autographa prophetarum concredita. 5) Consensu Patrum primitivæ ecclesiæ christianæ, qui itidem authenticas apostolorum literas viderunt, ipsis non diffidentibus infidelium scriptoribus. 6) Denique ex eo, quod nihil in his libris, sive rem ipsam spectes, sive sermonem modumque loquendi, occurrat, a genio, vel ætate auctorum alienum.

VIII. Ex dictis patet etiam, sacros scriptores eo vixisse tempore, quo vixisse perhibentur. Veteris nempe Testamenti ante Christum natum, novi autem post illum, Seculo abhinc

hinc 18. Pluribus hæc omnia confirmant P. D. HUETIUS in *Demonstratione Evangelica*, A. CALOVIUS in *Bibliis illustratis*, JAC. ABBADIE *de Verit. & certitudine relig. Christi*. S. C. HOLLMANN in dem überzeugetenden Vortrag von Gott und der Schrift.

IX. Licet scriptores sacri non semper (Interdum hoc factum esse, ex *Job. XXI. 24. Gal. VI. 11. Ep. ad Philem. 19. &c.* constat) propria libros suos consignaverint manu; sed interdum amanuensium opera usi sint, *Jer. XXXVI. 32. Rom. XVI. 22.* hoc tamen non obstat, quo minus pro auctoribus habeantur secundariis. Sufficit, quod ipsis divinitus fuerint inspirata, quæ aliis in calamus dictarunt, & quod quis per alium facit, per se fecisse putetur. Conf. RUMPHÆI *Comm. de libris N. T. in genere. p. 247.*

§. VIII.

L I T E R I S.

I Libri V. T. omnes & integri ex inspiratione divina scripti sunt 1) *Literis ebræis*, hodie in codicibus Judæorum obviis, licet olim paulo rudioribus minusque elaboratis, ut ex antiquissimis manuscriptis & nummis apud DELINGIUM *Observ. Sacr. P. 3. p. 175. patet.* 2) *Idiomate ebræo*, exceptis quibusdam *Chaldaicis* in *Esra, Daniele & Jer. X. 11.* aliisque *exoticis*, à PFEIFFERO in *dubiis vexatis*, & ANDR. MÖLLERO in *Glossario sacro* expositis. Prob. 1) Antiquissimo usu literarum & linguæ ebrææ, Judæis (in quorum usum V. T. ab ipsis Judæis scriptum est) eo tempore vernaculæ, à JOH. BUXTORFIO in *Diff. Philologico Theologicis*, V. E. LÖSCHERO in *Tr. de causis lingue ebrææ*, CARPZOVIO in *Critica* s. aliisque asserto. 2) Testimonio ecclesiæ Judaicæ, cui divina oracula concredita, *Rom. III. 2.* 3) Ipsi Scripturæ phrasibus, ut *paronomasiis*, *Gen. IX. 27. Jes. V. 7. acrostichis Psal. CXIX. &c.* Vid. SCHOMERI *Colleg. noviss. controvers. p. 104.*

II. Libri N. T. omnes & integri ex inspiratione scripti sunt *literis & idiomate græcis*, exceptis quibusdam *exoticis*,

C

à PFEIFF.

à PFEIFFERO in *append. Dubior vexat.* OTH GUALTERIO in *Sylloge vocum exoticarum*, & JOH. OLEARIO in *diff. de stylo N. T. explicatis.* Prob. 1) Universali usu linguæ græcæ, in omnibus fere gentibus, per scripturam informandis, receptæ, teste CICERONE in *Orat. pro Archia, cap. 10.* ideoque huic fini aptissimæ. Conf. HEUMANNI *Conspectus reipubl. liter. Cap. IV. § II.* 2) Autoritate primitivæ ecclesiæ Christianæ, quæ ex ipsis apostolorum & evangelistarum manibus autographa accepit, TERTULLIANI ævo adhuc integra, quod ipse refert in *Libr. de præscript. heret.* 3) Versionibus antiquissimis, ipsa quoque Syriaca, ex græco textu derivatis. 4) Græca interpretatione vocum ebræarum, *Matth. I. 23. XXVII. 33. 46. Ebr. VII. 2.* Quæ certe Matthæo & Paulo, si ex inspiratione ebraice scripserunt, tribui nequit, ideoque humanæ erit originis, cujusmodi quid in canone biblico admittere nefas est. 4) Providentia divina, quæ, verba originalia perire solasque versiones conservari, haud potuit permittere.

III. Quæ hic disputantur de Pentateucho & literis Samaritanis, de Evangelio *Matthæi* ebraico, de *Marci* latino, *Luca* & *Johannis* Syriaco, & de ep. *Pauli* ad Ebræos, iterum Ebraice scripta, in compendio exhibent PFEIFFERUS & CARPZOVIVS in *Crit. S. J. W. RUMPÆUS* in *Comm. crit. ad libros N. T. in genere. p. 81. seq.*

§. IX.

STYLOQUE SINGULARI CONSCRIPTUM.

I. Quæ in stylo Scripturæ laudanda sint, exponunt GLASSIUS in *Philologia Sacra Lib. I. tr. 3.* LÖSCHERUS de *Causis lingue ebrææ Lib. 3.* RAMBACH in *Hermen. S. Lib. I. c. 2. §. 7. seq.* ROB. BOYLE in *Comm. de Stylo Scripturæ*, quæ inter reliqua ejus opera selecta, germanico idiomate impressa, extat *p. 31. seq.* & ANT. BLACKWALLUS in *defensione autorum sacrorum classicorum.* Laudant illi, explicant & vindicant styli biblici certitudinem, simplicitatem cum majestate conjunctam

Etiam, efficaciam, evidentiam, plenitudinem cum brevitate connexam, cohærentiam, sanctitatem, verecundiam & castitatem, proprietatem seu idiotismos, elegantiam & sapientiam. Agunt de stylo prophetico, de stylo N. T. in genere, de stylo *Pauli*, *Johannis* aliorumque scriptorum sacrorum proprio.

II. Maxime in Scriptura notanda est peculiaris quædam & sacra dictionis forma, materiæ evangelicæ accommodata, vocabulis & phrasis sensum tribuens evangelicum, profanis scriptoribus plane ignotum, quia res ipsas, verbis illis expressas, ignorarunt. Exempla vide in GLASSII *Phil. S. p. 279*. OLEARII disp. de *stylo N. T. sect. did. m. 4*. RAMBACHII *Herm. S. p. 285. 581*.

III. De diversitate styli biblici, ex diversitate rerum & ingeniorum atque temperamentorum in scriptoribus sacris orta, vid. GLASSIUS *Phil. S. p. 279*. RAMBACH in *Herm. S. p. 431*. Quæ tamen inspirationem divinam non evertit. Spiritus S. non tollit naturam, sed sanctificat, & in suggerendis verborum conceptibus sese ad indolem & conditionem amanuensium attemperavit, non secus, ac ventus ejus, quem in organo subit, canalis constitutioni accommodatur. Qua similitudine veteres jam usi sunt, eodem referente RAMBACHIO *l. c.*

IV. Præterea in N. T. verbis pariter & phrasibus *Chalæo Syriasmos*, *Persismos*, *Rabbinismos*, *Latinismos*, & maxime *Ebraismos*, pure Græcis vel plane ignotos, vel admodum raros, observare jubent JOH. OLEARIVS *l. c.* aliique, à RUMPHÆO laudati *l. c. p. 65*. sq. ubi etiam exempla recensentur. Sunt tamen, qui contrarium asserunt, imprimis *Ebraismis* infensi. Ex quorum ordine præcipue C. S. GEORGII *Vindicia N. T. ab Ebraismis* notandæ sunt, Ao. 1732. in lucem emissæ, sed ab aliis quoque sub censuram vocatæ. Antiquiores recenset RUMPHÆVS *l. c. p. 62*.

V. Si *barbarismos* & *solecismos* dixeris voces phrasisque

peregrinas, ex aliis linguis assumtas: quin illos in scriptura admittamus, nihil obstat. Ubi vero vitia intellexeris, in vobis illarumque constructione ex ignorantia commissi, quo sensu vocabula illa á grammaticis accipi solent: absque injuria in Spiritum sanctum, scripturæ autorem, admitti nequeunt. Nec, salva veritate, hoc fieri posse, præter OLEARIUM *l. c. p. 89. seq.* STOLBERGIUS docuit in *Tr. de Barbarismis & Solecismis N. T. exempla*, in controversiam adducta, vindicans egregie. Quod etiam qua V. T. & speciatim *Jeremie vaticinium*, contra ABARBENELEM & R. SIMONIUM præstitit DANZIUS in *Tr. Sinceritas scripture prævalente Keri, vacillans*, §. 31. *sq.* alteroq. *de sinceritate scripture, prævalente Ketif, eluctante.*

§. X.

SENSU VERO GAUDENS LITERALI
ET MYSTICO.

I. Formam Scripturæ internam dicunt sensum illius Θεός. *πνεύσος*. Quo nomine intelligitur id, quod sentit auctor, seu *conceptus divini intellectus* (Act. XX. 27. 1. Cor. II. 16. coll. GLASSH *Phil. S. p. 365.*) *de rebus, in scriptura revelatis, scripture nobis communicatus, quantum ad salutem sufficit.* In Deo enim conceptus de rebus divinis longe est perfectior, sublimior & amplior, quam quidem verbis exprimi, vel á finito intellectu capi potest. Ergo tantum modo de conceptu divino nobiscum communicari potuit per scripturam, quantum ad salutem sufficit, *Rom. XI. 33. 34.*

II. Proinde tum demum verum Spiritus S. & Scripturæ sensum habemus, quando mentis nostræ conceptus conformes sunt conceptibus Spiritus S. scriptura expressis.

III. Nec tamen verba scripturæ desinunt esse verbum Dei, licet verum illorum sensum non percipiat homo, & speciatim Theologus. Nam ipsam quoque materiale Deus inspiravit. Quod, ubi integrum absque mutatione memoria tenetur, vel proponitur, verum Spiritus S. conceptum menti auditoris instillare potest, licet ipse illum non percipiat doctor. Sensus Spiritus S. tanquam *forma* Scripturæ, à verbis, in

fe

se spectatis, (tanquam *signis* conceptuum divinatorum & mediis, illos menti nostræ instillantibus) separari non potest, licet separatus sit ab homine, illum non capiente.

IV. Quia Spiritus S. conceptus mentis suæ in scriptura nobis revelavit vel immediate per *verba*, vel per *res*, verbis significatas: inde nata est distinctio sensus *literalis* & *mystici*.

V. Sensus *literalis* (à *litera* dictus, synecdochicè integram vocem denotante) est, quem Spiritus S. immediate verbis expressit. Et plerumque quidem in prima, propria & nativa significatione acceptis, ut *Gen. 1. 1.* Nunc vero figuratis, seu tropo aliquo affectis, *metaphora*, *metonymia*, *synecdoche*, *ironia*, ut *Num. XXIV. 17.* *Luc. XVI. 29.*

VI. Quilibet locus Scripturæ habet certum ac definitum sensum *literalem*. Qui ergo maximo in pretio habendus & solcite eruendus est. Absolum esset dictu, Spiritum S. adhibuisse verba sine intentione & mente.

VII. Idemque sensus *literalis* unius ejusdemque vocis & propositionis biblicæ non nisi unicus est. Prob. 1) Scripturæ perspicuitate, certitudine & fine. 2) *Eph. IV. 5.* Ubi *una fides*, etiam objectiva, hoc est doctrinæ salvificæ systema. Si vero plures ex intentione Spiritus S. sensus dantur literales: tot erunt systemata, quot scripturæ sensus. 3) Quod nulla ratione demonstrari possit, Spiritum S. multiplicem sensum *literalem* hic & nunc simul intendere. Alia est ratio diversarum vocum, ut *Matth. VIII. 1. 22.* vel diversarum propositionum, ut *Joel II. 13.*

VIII. Prima, propria ac nativa vocum significatio non semper gignit sensum, menti Spiritus S. conformem. *Luc. XIII. 32.* *Matth. XVIII. 8. 9.* Atque hoc in casu dicitur sensus *literæ*, *literali* oppositus,

IX. Nihilominus tamen semper illa, in primis, ubi articulus fidei ex professo traditur, arcte tenenda, nec deserenda unquam est, nisi analogia fidei obstet, vel alia evidens ratio. Prob. 1) Quia vel hominem quemvis prudentem & honestum,

nestum, (multo magis ipsum Spiritum S.) qui ab omnibus vult intelligi, & sæpius quidem de rebus jamdudum præteritis, nec aliunde cognoscendis, immo, ad æternam omnium hominum, non eruditorum solum, sed etiam infantum, salutem scitu necessariis, differentem, propriam potius vocum significationem retinuisse, quam sine ratione allegorias sectatum esse, obscuras plerumque & ambiguas, ideoque ad mentis suæ conceptus aliis declarandos minus aptas, credere par est. 2) Si in interpretatione, repudiato literæ sensu, citra necessitatem & absque ratione evidente allegorias & mytheria captamus: non solum perpetuæ dubitationi, sed præsentissimo etiam errandi periculo nos exponimus.

X. Ad sensum *literalem* pertinent etiam, quæ legitima consequentia ex verbis deducuntur. *Matth. XXII. 31. 33.*

XI. Ex sensu *literali* præcipue firma ac solida petuntur argumenta ad fidei morumque doctrinam probandam, cum ipse Spiritus S. loquitur *assertive*.

XII. Sensus *mysticus* dicitur conceptus divinus, non immediate per verba scripturæ, sed per res, verbis scripturæ expressis, (Inde *Ebr. VII. 3. Melchisedek, Ebr. IX. 9. tentorium, 1. Petr. III. 21. aqua, sunt typi*) indicatus. Ut *Exod. XII. 46.* verba loquuntur de agno paschali. Res ipsa vero, agnus paschalis ejusque ossa illæsa, Christum significant, cujus ossa non erant frangenda, *Job. XIX. 36. 1. Cor. V. 7.* Ita *Num. XXI. 9.* verba agunt de æneo serpente ejusque erectione & adpectu indeque orta sanitate corporali. Res ipsa, æneus serpens, ejusdem erectio & adpectus cum sanitate corporali, inde orta, denotant Christum, in cruce exaltandum fideque recipiendum, indeque orituram beatitudinem spiritualem. *Job. III. 14. 15.* Cum vero, per antitypum ipsam scripturam impleri, dicitur *Job. XIX. 36.* vel, ipsam scripturam dicere, quæ sensus mystici nomine appellamus, *1. Cor. IX. 8. 9.* ergo hic quoque erit scripturæ sensus, & nonnulli in hujusmodi locis tribuunt illi sensum *semiplenum & plenum*, quod Spiritus S. verbis scripturæ rem quandam proponens, mente nostra altius assurgere, & verba

ba legentes, per res, verbis expressas, sublimius quid cogitare nos velit. Vid. SCHERZERI *Syst. Theol.* p. 25.

XIII. Sensus ille *mysticus* non est nuda & præter intentionem Spiritus S. facta accommodatio sensus literalis ad aliud objectum. Sed est verus sensus, seu conceptus Spiritus S. per res, verbis expressas, indicatus. *Ebr.* IX. 8. 9. 10. *Deut.* XXV. 4. coll. *1 Cor.* IX. 8. 9. 10. *Add. Gal.* IV. 24. *1 Petr.* III. 21. *Job.* XIX. 36. *Ebr.* VIII. 5. X. 1.

XIV. Quemadmodum peccant, qui sensui mystico nimis angustos constituunt limites, vel illum plane eliminant, contra aperta scripturæ dicta, numero præcedente adducta: Ita quoque cavendum est sedulo, ne ubique sensum mysticum venemur, literalem vel plane repudiantes, vel saltem parum curantes. Non agnoscamus sensum mysticum verum & genuinum, nisi ab ipso Spiritu S. in scriptura explicatum, vel certis signis indicatum. Quid enim vere intenderit Spiritus S. non aliunde, nisi ex ipsa scriptura nobis innotescere potest. *Conf. 2 Petr.* I. 20. *RAMBACHII Herm. S. Lib. 1. c. 3. S. 12. 13. & Comm. de Criteriis sensus mystici.*

XV. Sensus mysticus tum demum est argumentativus, si verus fuerit & genuinus, *Gal.* IV. 22. *Joh.* III. 14. 15. *Matth.* XII. 40. *1 Cor.* IX. 8. 9. 10. *1 Petr.* III. 21. Plura de sensu scripturæ vid. in *GLASSII Phil. S. Lib. 2.*

§. XI.

LEGEM DENIQUE DOCENS ET EVANGELIUM.

I. **M**ateria circa quam, seu *Objectum* Scripturæ reale, dicuntur res omnes, in scriptura traditæ. Quas inter eminent *lex & evangelium Jes.* VIII. 20. *2. Cor.* III. 6. *Gal.* III. 2. *Rom.* III. 27. *Matth.* XXII. 36. 42.

II. Ad *legem* pertinent 1) præcepta, tam affirmativa, quam negativa, 2) promissiones & comminationes legales, 3) exempla præmiorum in iis, qui legem observarunt, & judiciorum divinatorum contra inobedientes. Ad *evangelium*, omnia dicta & promissiones de gratia reparatrice & Christo redemptore

redemptore, nec non salute, per Christum acquirenda omnibusque offerenda, credentibus autem à Spiritu S. per fidem & sacramenta applicanda. *Act* XX. 24. *Vill.* 35. *Eph.* II. 17. 1. 13. *Rom.* X. 8. Item exempla illorum, qui ex fide sunt justificati, *Rom.* IV. 1. *sq.* *Ebr.* XI. 2. *sq.*

III. *Nucleus* vero, seu primarium objectum & medulla totius scripturæ, est Christus, *i. Cor.* II. 2. *Act.* X. 43. *Luc.* XXIV. 44. 45. sapissime quidem clare & perspicue sensu literali propositus, alibi vero sub umbris & figuris latens, ideoque diligenter investigandus, *Job.* V. 39. *Ebr.* VII. 3. Ita nempe, ut utrumque evitemus extremum, neque cum CALVINO, GROTIO, CLERICO, in defectu, neque cum COCCEJANIS in excessu peccantes. Conf. RAMBACHII *Herm.* 8. p. 147. 156. 164. 168. 173.

§. XII.

VT HOMINES SALVENTUR NOMENQUE
DIVINUM GLORIFICETUR.

I. **F**inis, *cujus* obtinendi gratia Deus scripturam literis consignari voluit, respectu hominum est eorundem salus, tam inchoata, quam consummata. *Job.* XX. 31. V. 39. 1. *Job.* I. 3. 4. II. 1. 12. *seq.* *Luc.* I. 3. 4. 2. *Tim.* III. 16. 17. *Rom.* XV. 4. 15. *Phil.* III. 1. *Ep. Jude* 3. 2. *Petr.* I. 12. - 20. *Deut.* XXXI. 9. 13. 19. 26.

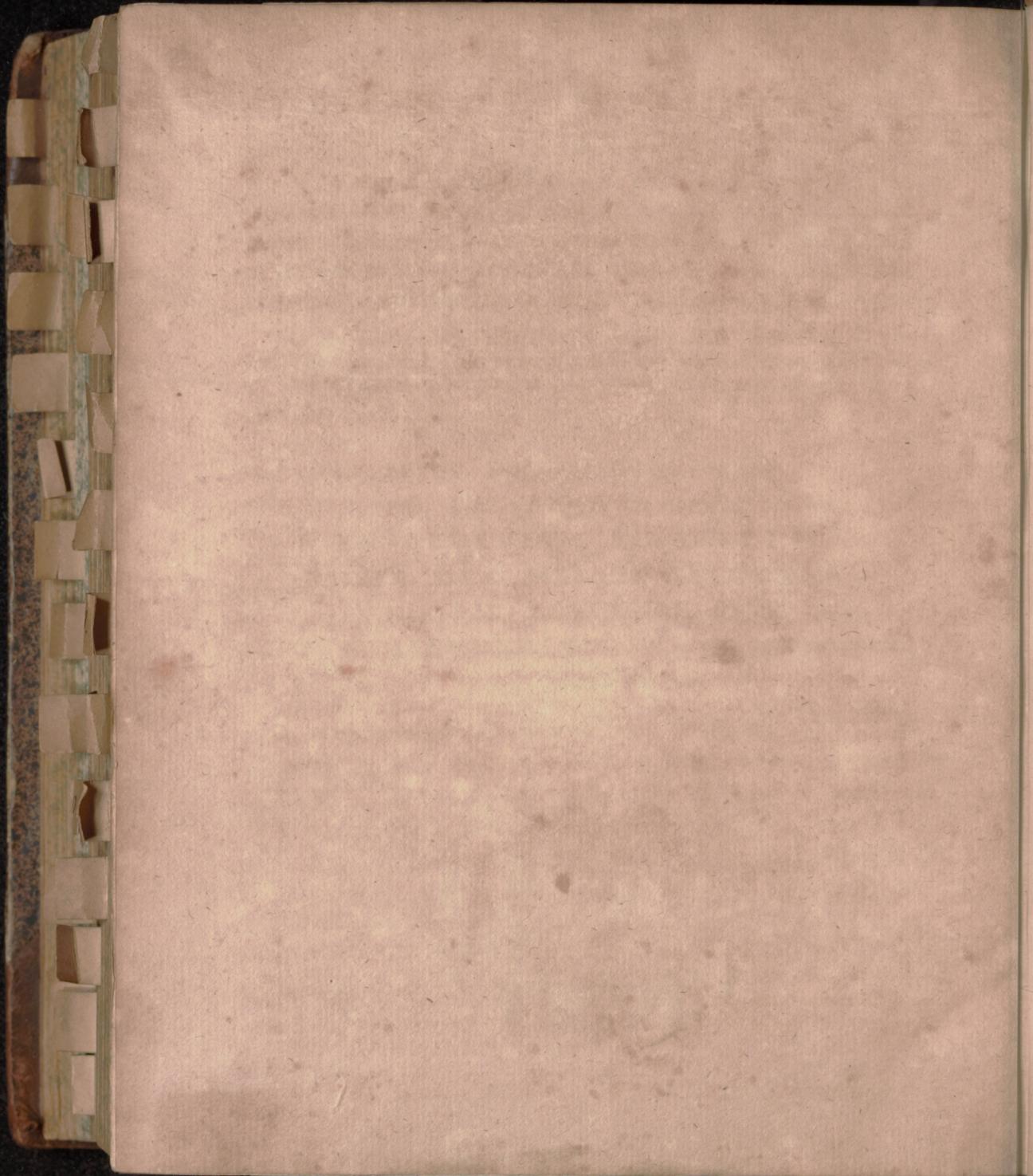
II. Respectu Dei est digna nominis divini glorificatio per salutarem illius agnitionem & cultum. *Pf.* CXLVII. II. 19. 20.

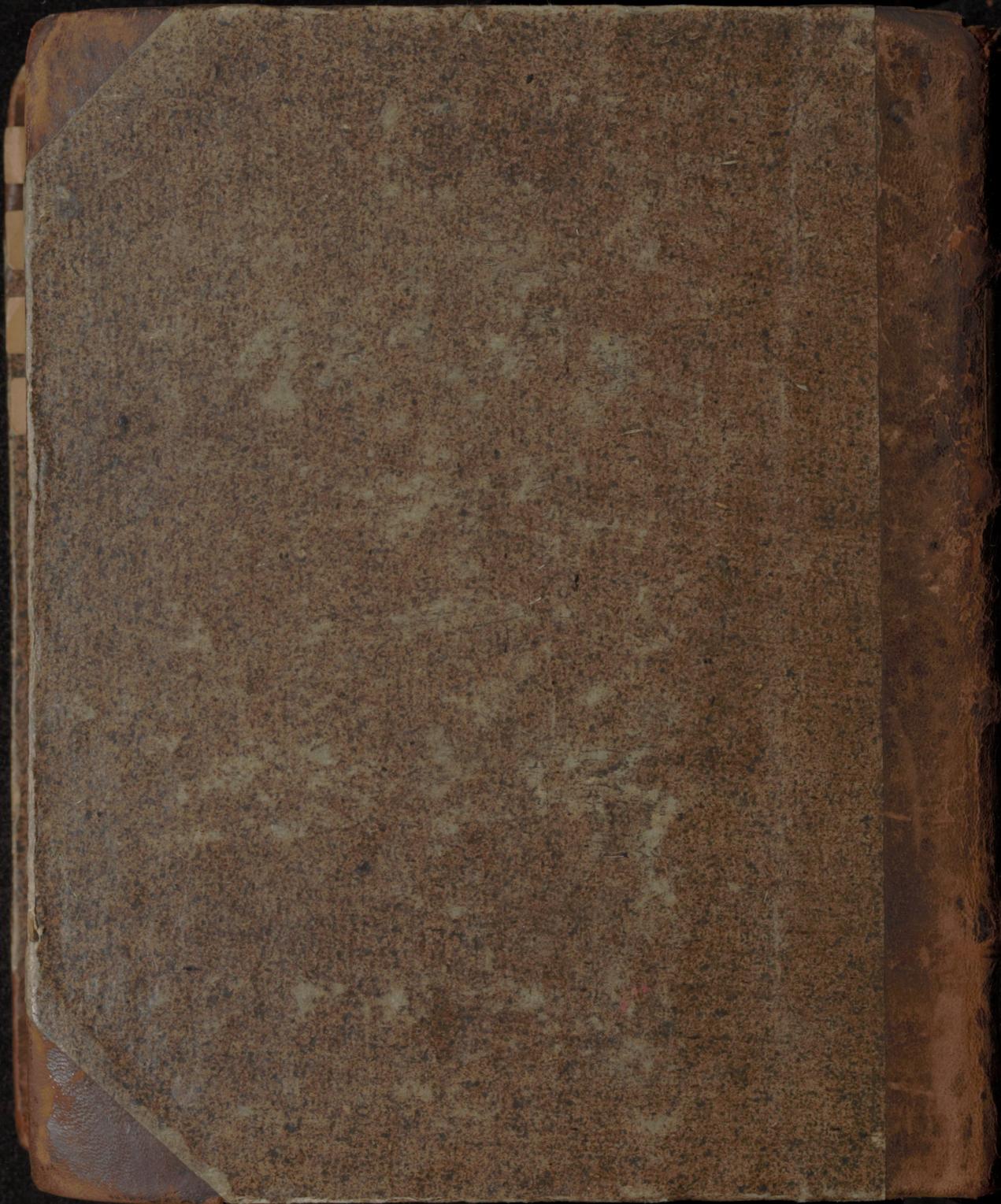
Index.

- 1) Laur. Santzler de Theologia in genere.
- 2) _____ de Religione
- 3) _____ de Scriptura Sacra.
- 4) _____ de Deo.
- 5) Jac. Henr. Balthasar de Scriptura Sacra, & quidem de illius Definitione.
- 6) Karl Felner (f. P. S. T. Baumgarten) de Efficacia S. Scripturae naturali & supernaturali.
- 7) Joch. Aug. Gieseler (f. P. S. T. G. Knapp) de Coepitologia tanquam vera revelationis character.
- 8) Christ. Frid. Heisehorn (f. P. S. T. D. Stofen) de Ecclesia Divina Bibliorum inspirationem testante.
- 9) Gottfr. Schütz (f. P. S. T. Baumgarten) de Infallibilitate Pontificum Romanorum & totius Anglicis.
- 10) Benj. Gottl. Clemens de Criticis Religionis Christianae primariis.
- 11) Joh. Christ. Hlemmii de Veritate Religionis Christi ex Vaticiniorum Implementis comprobata.
- 12) Car. Sam. Kraupius de Deo in Vaticiniorum Obscuritate.
- 13) Joh. Christ. Hlemmii Judaismus Christianismo sublatus. *
- 14) Joh. Christoph. Puff Sylloge Quaestionum Theologicarum denovo triticorum.
- 15) Christ. Wendt (f. P. S. T. Baumgarten) de Omnipotentia vera notione.
- 16) Nic. Nonnen Theologumena de Terra Motu.
- 17) Bernh. Frid. Luiseppii Disputatio: an & quoad Deum originis Nationi patet?
- 18) Christ. Nicol. vharci (f. P. S. T. Wernsdorff) de Reliquiis Imaginis Divinae.
- 19) Joh. Christ. Schwarzi Meditationes ad locum de Christo. Specimen I.
- 20) _____ Specimen II.
- 21) Benj. Getwisch (f. P. S. T. Baumgarten) de Omnipotentia Christi in statu exinanitionis.
- 22) Christ. Sigism. Georgius Veritas Resurrectionis Dominicae ab Impietatis criminationibus vindicata.
- 23) Ad. Henr. Lachmannus de eo unde lacuna testimoniorum atq; defectus in harmonia sanctorum & profanorum scriptorum, vita ac memoria Christi interveniunt?.
- 24) Joh. Frid. Sage (f. P. S. T. Baumgarten) de Natura & Gratia Regni.
- 25) Chr. Frid. Penning (f. P. S. T. eisdem) de Conversione non instantanea.
- 26) Car. Gottl. Hofmannus de Discrimine fidei Divinae & humanae.
- 27) Christ. Weisus de Fame & Siti rerum facrarum passim in sacris memorata.

~

RERVM SACRARVM. XLII

que cumulantibus, Ies. I, 11-15. XXIX, 13. Amos II. Matth. XV, 8. Marci VII, 6. Quotquot igitur ne vera mentis poenitentia, in medio vitiorum i, peccatorum remissionem a Deo; carnali gratiae opiosos tantum fallendosque conscientiae angustia, sibi expetunt, Ier. III, 4. Hof. VIII, 2. Qui meraria leuitate, in Scripturam inuolant; * aut de dei articulis, morumque emendationibus, ostentat vel gloriolae captandae, vel iurgiorum prouocant. Phil. II, 15. acriter disceptant; illos a Simonis Magi impietate confido, Act. VIII, 18. sanctissima Flaminia, profana siti, appetentis. Quin et ipsum aeterni studium, vitio tum insigni admodum profano, si mercenario et seruili ingenio, ob fictas perperoluptates, si meritorum operumque confidentia, salutis ordine, exoptetur; Luc. III, 7. XIII, 24. XIX, 25. XXV, 44. Caueant igitur sibi, et sollicito spiciant, ipsi etiam RENATI, ne vel talia votis suis fumant, quae a Numinis voluntate, plane defleuibus impuritatibus aliqua labes, cordium scrutatori da, subfit. Ipsum mortis pacatae desiderium, fidei do, donorumque Spiritus S. augendorum fames, si- factarum omnis, excutienda iterum iterumque sunt stus superbiaeque spiritualis quicquam, execrabile crimen, ipsis forte non adeo aduertentibus, lateat. ***

§. XX.

IV. 7. 2 Tim. II, 16. 23. Tit. III, 9. Ioh. IV, 29. Matth. XIX, 5. 36.

liatarum reuelationum vel immediati alloqui diuini pica pertinet, pri subiecisse examini non poenitebit, ELIAE, PAVLIQUE, analy- ni exoptantium, cupidinem I Reg. XIX, 4. 2 Cor, V, 8. Phil. I, 23. eum videndi desiderium Ex. XXXIII, 18. 22. DAVIDIS de uendo consilium, ipsi prius Nathani probatum 2 Sam, VII, 2. 3.

F

Christum

